

Ocene in poročila

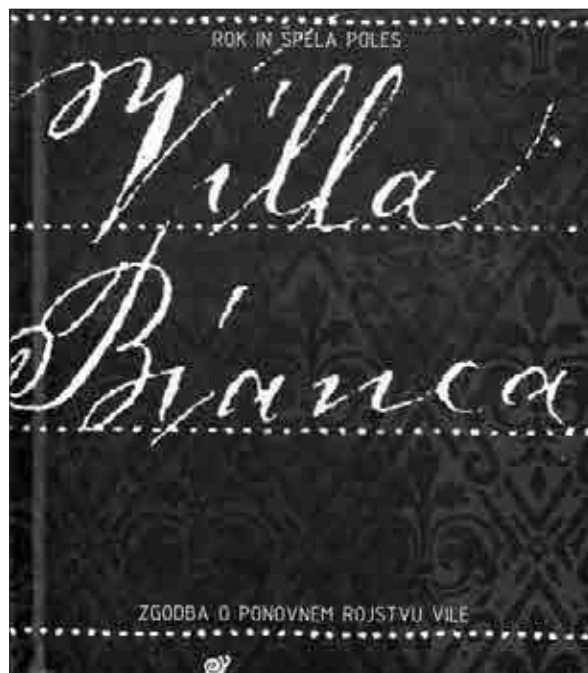

Rok in Špela Poles: Villa Bianca. Zgodba o ponovnem rojstvu vile. Velenje: Berivka, 2011, 480 strani.

Popotnika, ki se s celjske smeri pripelje v Velenje, tik pred vhodom v mesto pozdravi mogočni Velenjski grad. Grajska stavba, ki je že več stoletij nepogrešljiv del velenjske vedute, neomajno kljubuje času in družbenim spremembam, ki so bile usodne za marsikateri drugi grajski biser. A Velenje skriva tudi druge arhitekturne in zgodovinske zaklade. Omeniti je treba vsaj še ostanke srednjeveškega gradu Šalek, ki pozdravlja popotnike proti Mislinjski dolini, in tri nekdaj gosposke vile, ki dajejo mestu svojevrsten pečat – vila Herberstein (včasih vila Novi Šalek oz. vila Ritter), vila Gorica (včasih vila Ekenštajn) in vila Bianca. Prav slednja je tudi glavna junakinja najnovejše knjige izpod peresa (ali bolje računalniške tipkovnice) ustvarjalnega velenjskega tandema Poles. Knjiga nosi letnico 2011, a je dejansko izšla šele leta 2013.

Zgodovina vile Biance je relativno kratka, a zato toliko bolj razgibana, polno vzponov in padcev. Sprva del gospodarskega kompleksa velenjskega gradu je stavba sredi 19. stoletja dobila novo podobo in funkcijo in kot plemiška vila zaživela samostojno življenje. Na njeno reprezentativnost opozarja tudi njeno drugo, ljudsko ime – spodnji grad. Tik pred drugo svetovno vojno je izgubila svojo reprezentančnost, postala je večstanovanjska hiša, blok, in se skorajda utopila v blokovskih novogradnjah, ki so po vojni v Velenju rasle kot gobe po dežju. Vila je počasi propadala in njen konec se je zdel neizbežen. Šele novo tisočletje je prineslo odrešilno akcijo, tisti poljub, ki je spečo lepoticco ponovno prebudil v življenje. Danes kot reprezentančni objekt Občine Velenje spet sije v polnem sijaju – sicer modernem, a vendar z upoštevanjem starega.

Zgodba o vili ni le zgodba o zidovih. To je tudi zgodba o ljudeh, ki so živeli znotraj in zunaj njenih zidov ter hkrati zgodba o zgodovini in razvoju kraja. Kaj vse bi povedali zidovi, če bi znali govoriti... Koliko zgodb, za vedno izgubljenih v času, bi nam lahko obudili pred očmi? Npr. zgodbe o željah in načrtih, ki so grofa Maximiliana Victorja Harnoncourta napejlale k temu, da je nezanimivo gospodarsko poslopje spremenil v prestižno plemiško bivališče; ali pa zgodbe iz časa Biance Adamovich, ki je vili dala svoje ime, in njenega moža grofa Mensdorff-Pouillyja, ki je s

svojimi sorodstvenimi povezavami segel v najvišjo aristokracijo 19. stoletja, vse tja do angleške kraljice Viktorije. Ali pa zgodbe o ljudeh, ki so vilo napolnjevali z življenjem v njenem »neplemiškem« odboju sredi 20. stoletja. Zgodbe, ki ne stojijo osamljene v času in prostoru, ampak se med seboj neločljivo povezujejo in prepletajo, tvorijo mozaik usod ljudi in hkrati vdihujejo dušo stavbam, ki bi bile brez njih le goli, mrzli in nezanimivi zidovi. Tudi vila Bianca ni pri tem nobena izjema.

A čeprav zidovi ne znajo uporabljati človeške govorice, lahko večjemu očesu na svoj način razkrijejo marsikatero zgodbo. Če k temu dodamo še arhivske in druge pisne vire, različne risbe, fotografije in drugo slikovno gradivo ter ščepec domišljije, dobimo pisan kalejdoskop »gradbenega materiala«, s pomočjo katerega lahko rekonstruiramo preteklost in ga zapakiramo v knjigo, ki bo pritegnila zanimanje strokovne in ljubiteljske javnosti. Rok in Špela Poles sta to nalogo opravila suvereno. S svojo privlačno, razgibano in živobarno, znanstveno in resno, a hkrati tudi poljudno in humorno knjigo o vili Bianci sta še enkrat dokazala, da ni dovolj neko stavbo le prenoviti, treba je poznati tudi njeno zgodovino, njene zgodbe. Le tako jo lahko celovito razumemo in ji v današnjem času namenimo ustrezno vsebino. Zidovi vile Biance so obnovljeni,

knjiga o njeni zgodovini pa ji je vrnila izgubljeno dušo.

Upamo lahko, da bo uspešna obnova Vile Bian-ce spodbudila še druge podobne primere, saj je reprezentativnih stavb, ki so nujno potrebne obnove, v Sloveniji veliko. Upamo pa lahko tudi, da se bo v Velenju našlo dovolj volje in sredstev, da se bo na starem pokopališču obnovilo tudi markantno, a žal razpadajočo grobnico Alojzije grofice Harnoncourt, rojene grofice Locatelli, ki je tudi del zgodovine ne le Vile Bianche, ampak tudi samega Velenja.

Miha Preinfalk

Janko Kastelic: *Sežana, ljudje in kraj skozi čas. Sežana: samozaložba, 2013, 249 strani.*

Janko Kastelic, rojen v Pivki, slikar, ki razstavlja od leta 1974 in je v tem času imel 77 samostojnih razstav v Sloveniji, Hrvaški, Italiji, na Madžarskem, Nizozemskem, Finskem in v Ameriki, je v okviru svoje vzporedne dejavnosti, kot ji pravi sam, torej, razkrivanja in razumevanja preteklosti, vezane na domači kraj, v samozaložbi izdal knjigo *Sežana, ljudje in kraj skozi čas*. Tekom let je namreč zbral različne dokumente, fotografije, stare razglednice, poslovne knjige obrtnikov, del starega notarskega arhiva, osebne predmete nekaterih domačinov, ki govorijo o nekdanji Sežani in njenih ljudeh, in tako je na 249 straneh velikega formata nastala krajevna monografija Sežane. V knjigi je objavljenih 544 reprodukcij starih razglednic, fotografij in drugega pisnega materiala. Med starimi razglednicami je izpostavljena prva znana razglednica Sežane, ki je v osnovi črno-bela litografija z dotiskom treh dodatnih tonov, ki ji dajejo večjo plastičnost. Sestavljena je iz štirih motivov, tisk jo datira v leto 1898 oz. 1897. Avtor si je namreč sprva zamislil knjigo, ki bi temeljila na reprodukcijah starih razglednic, saj je razglednica tudi dokument preteklega časa, ki ima svojo zgodbo, govori o kraju, njegovem spreminjanju in o ljudeh, vendar se je odločil za večji obseg in drugačno zasnovo knjige, ko mu je zadnja potomka znane sežanske rodbine Mahorčič, 92-letna Mija Mahorčič, ki živi v Trstu, poklonila veliko fotografij Sežane in njenih nekdanjih prebivalcev. Težišče monografije je tako na starih fotografijah. Med njimi sta najstarejši fotografiji Sežane, ki ju hrani v svoji zbirki sam avtor. Obe sta delo istega fotografa, prvega slovenskega popotnega fotografa Kristijana Paierja (1839–1895) iz Kranja, sokrajana Janeza Puharja (1814–1864), izumitelja fotografije na steklo. Kranjski fotograf je skozi Sežano potoval v Trst, od koder se je odpravljaj na potovanja v Sveto deželo. Na hrbtišču kartona prve fotografije je datum IV. 1864, s tem da je številko 4 mogoče brati kot 1, kar pomeni,

da je letnica prve fotografije ali 1864 ali 1861. Fotografija je panoramska, izdelana v sepia tonu in formatu 180 x 240 mm. Na drugi fotografiji, z letnico 1875, sicer tudi panoramski, izdelani v formatu 200 x 500 mm, kaširani na večjem kartonu, pa je fotografiranih tudi sedem takrat pomembnih sežanskih oseb, ki na fotografiji sicer ne izstopajo, so pa opazne. Med njimi avtor knjige prepozna tri osebe, dve v nadaljevanju omeni kot člana nekoč pomembnih rodbin v Sežani, to sta Karel Polley in Rajmund Mahorčič. V besedi in sliki so v knjigi namreč predstavljene tudi nekdanje zelo znane rodbine, poznane v Sežani in njeni okolici, ki pa danes obstajajo le še v dokumentih ali spominih. To so poleg že omenjenih Polaj – Polley in Mahorčič, še Petač – Petazzi, Delena, Economo, Scaramangà in Gulič. Za njimi je ostala materialna, nepremična zapuščina, ki je v mestu vidna še danes. V delu resnično izstopa slikovno gradivo, saj, po avtorjevem mnenju, stare fotografije in razglednice govorijo in povedo vse tisto, kar bi pri samem opisovanju sprememb v nekem kraju z besedo težko in nepopolno storili. Tako lahko vidimo drugačne predele Sežane v letih 1875, 1900, 1917, 1930.

V poglavju Rob gornje Sežane predstavlja avtor fotografije oziroma fotorazglednice botaničnega parka, prvotno parka ob vili Scaramanga, in glavni sežanski hotel Albergo alle Tre Corone, ki so ga po vojni preimenovali v Hotel Triglav. Dve razglednici sta ročno kolorirani, tako naj bi fotografi črno-belimi razglednicam povečali prodajo. V tem poglavju najdemo tudi fotografijo in fotorazglednico stare sežanske avtobusne postaje iz leta 1960, razglednico javne tehtnice, razglednico z delom Tabora, cerkve in Starega gradu, vsem starim fotografijam pa so dodane tudi novejšje, iz 2010 in 2012, na katerih so fotografirane te iste stare stavbe v današnji podobi. Avtor je poglavju dodal kartonček s plesnim redom na Sokolovi maškaradi v hotelu Tri krone, tri vabila na Plesni venček, ki ga je organizirala sežanska mladina leta 1913, in dimnikarski račun iz istega leta.

Poglavje Britof je namenjeno najožjemu predelu ob cerkvi. Vsebuje fotografije in razglednice od leta 1899 do 1980, posnete v okolici zvonika, in dopis podžupana Jožefa Delene, iz leta 1866, ki vabi komunskega starešino, Štefana Mahniča, na sestanek o predlogu zvišanja cene mesa.

Osrednja Sežana, Lužešče, Vas in Vidmašče je poglavje z razglednicami (med njimi je kar nekaj koloriranih) in fotografijami tega predela Sežane od leta 1898 pa do 1981, za primerjavo pa so dodane še tri fotografije iz leta 2012 in ena iz 2011. Smiselno so v poglavje vključeni še listek o tehtanju iz leta 1909, osnutek govora ob blagoslovitvi temeljnega kamna za novo šolo in fotografije ljudi, ki so tedaj tu bivali ali opravljali določene funkcije.

Med razglednicami v poglavju Sežana pod Taborom najdemo tudi dvojno razglednico, iz leta 1900, ki se, kot pravi avtor, zelo redko pojavlja v spletni pro-